

Deelrapport
Nafase

Nafasestrategie voor
overstromingen

Deelrapport
Nafase

Verantwoording	5
Inleiding op nafase bij overstromingen	6
Top 5 prioriteiten nafasestrategie	8
1 Begripsafbakening en inhoud van de nafase	9
1.1 Nafase - processen en begrenzing	9
1.2 Nafase - tijd en plaats	10
1.3 Nafase - onderverdeling van de processen	13
2 De invloed van vitale en niet vitale infrastructuren op omvang en duur van een nafase	16
3 Veerkracht en 'empowerment' als centrale begrippen binnen het denken over nafase	19
4 De (rol van de) burger in de nafase	21
5 E-nafase	23
6 Organisatie van de nafase	25
7 Nafasestrategie	28
8 Borgen van de nafase	31
Bijlagen	
I Definitie nafase	34
II Vingeroefening: Vuistregels m.b.t. uitval en herstel van Telecom/ICT bij overstromingen	36
III Checklist Nafase	39

Dit deelrapport maakt deel uit van het Rapport van bevindingen van de Taskforce Management Overstromingen (TMO). De opdracht aan TMO omvat acht onderdelen. Dit deelrapport is het antwoord op één van die opdrachten: ‘het doen opstellen van een nazorgstrategie’.

Tijdens de uitvoering van de opdracht is het begrip nazorg ingeruild voor nafase omdat de periode na een watersnoodramp niet alleen draait om (na)zorg, maar ook om herstel en wederopbouw. Waarom voor nafase is gekozen wordt later in dit deelrapport uitgebreider toegelicht.

De nafasestrategie is ingevuld met een focus op de regio. De strategie is vertaald naar handreikingen en aanbevelingen. Tevens is geprobeerd de aandacht voor de nafase niet te laten verdwijnen als TMO stopt. Daarvoor zijn borgingsadviezen opgesteld.

De nafase van een ramp gaat velen aan. Nationaal is van meet af aan betrokken bij een regio-overstijgende overstroming. Daar ligt de regie, maar die nationale paraplu ontslaat de andere overheden niet van hun taak voorbereid te zijn op een ramp, inclusief de fase na een dijkdoorbraak. Zonder de hulp en inzet van veiligheidsregio's, gemeenten en waterschappen kan Nederland niet het hoofd bieden aan overstromingen.

Dit deelrapport is de weerslag van bevindingen door TMO. TMO hoopt met dit deelrapport een inspirerende bijdrage te leveren aan een betere voorbereiding op de gevolgen van grote calamiteiten in het algemeen en overstromingen in het bijzonder.

Bij evacuaties brengen we eerst mensen in veiligheid, daarna de dieren en in de laatste plaats goederen. Daarom moeten we vooral goed nadenken hoe we mensen die zijn gevlucht het beste kunnen opvangen en wat er nodig is om hen in staat te stellen (snel) terug te keren. Dat lijkt op het eerste gezicht eenvoudig, maar blijkt zeer ingewikkeld. Mede vanwege de beperkte ervaring met evacuaties is de kennis over (grootschalige) opvang en terugkeer in ons land zeer gering. Daar komt bij dat de kennis over de volle omvang van de nafase verkokerd aanwezig is en op onderdelen (monodisciplinair) wordt beoefend.

TMO heeft de bakens echter verzet. De problematiek is nog steeds gecompliceerd, maar er zijn wel stappen gezet waarmee de complexiteit kan worden verminderd. Bij het aantreden van TMO was er niet veel houvast¹. In die zin was het nadenken over een nafasestrategie bij overstromingen pionierswerk. Dat gold voor bestuurders en professionals.

In het bedrijfsleven waren *risk management* en *continuity management* ook (nog) niet gekoppeld aan watersnood en al helemaal niet aan de herstelperiode na een zware overstroming. De nasleep van Katrina heeft wel bijgedragen aan een nieuw besef dat het bedrijfsleven en de samenleving kunnen en moeten investeren in doorstartscenario's na rampen zoals watersnood. Inmiddels zijn er meer publicaties over (aspecten van) de nafase verschenen².

- 1 In een eerder advies aan TMO is hierop ingegaan. Het enige integrale document over de nafase was dat van het COT: "Leidraad Nafase Overstromingen".
- 2 In de loop van 2008 zijn verschillende publicaties verschenen, bijvoorbeeld "Van dreigend hoogwater tot en met evacuatie", opdrachtgever: Leven met water. Het rapport bevat een checklist die aan dit deelrapport als bijlage is toegevoegd. Ook worden door de toenemende aandacht voor de nafase steeds meer werkstukken en scripties over dit onderwerp geschreven. Een speciale vermelding behoeft het "Modelplan Nafase" van de Stichting Impact, dat in de loop van 2008 beschikbaar kwam. Vooruitlopend op de inhoud van het eigen deelrapport moet worden gesteld dat de titel te ruim is. Het rapport heeft betrekking op slechts één van de twee processen van de nafase, n.l. de zorg voor getroffen. Het rapport heeft niet betrekking op de schaal van overstromingen en heeft daarmee vooral betrekking op beperktere ramptypen dan overstromingen. Daardoor kan het een minder nuttige rol vervullen bij het opstellen van een nafasestrategie. Als modelplan Nazorg, geschreven vanuit kleinere ramptypen dan overstromingen, bevat het evenwel veel uiterst nuttige handreikingen en literatuurverwijzingen. Graag verwijzen we hier naar het rapport van de Stichting Impact en doen geen poging -in onze eigen duiding van de zorg aan getroffen- om de thematiek te dubbel. In de hoofdtekst komen we hier nog op terug. Tenslotte moet worden opgemerkt dat er in de loop van 2008 belangrijke beleidsdocumenten zijn verschenen. Het "Landelijk Operationeel Plan Evacuatie bij overstromingen" van BZK/LOCC en de "Leidraad voor het evacueren van vee" van LNV zijn daarvan twee voorbeelden.

Één ding staat vast: de maatschappelijke ontwrichting na een watersnoodramp zal immens zijn. Het besef dat het herstel lang gaat duren na een overstroming was vaag aanwezig. Maar dat het maanden tot jaren kan duren voordat ondergelopen gebieden weer bewoonbaar zijn, was voor velen een *eye-opener*. Zeker in combinatie met de schade die daarbij optreedt, zowel de directe als de indirecte schade. Op alle fronten, op alle niveaus. Onvoorstelbaar.

De lange duur heeft tot gevolg dat na de herstelperiode in zowel de eerder ondergelopen gebieden als in de opvanggebieden sprake zal zijn van andere economische bedrijvigheid en van een andere bevolkingssamenstelling dan voor de overstroming. Niet iedereen en niet ieder bedrijf keert immers terug naar dezelfde plek van voor de ramp. Dus voor wie gaan we het getroffen gebied eigenlijk herstellen? En hoe voorkomen we dat een opvangregio met duizenden vluchtelingen ook een rampgebied wordt?

Experts geven aan dat mensen behoorlijk zelfredzaam zijn. Als ze in de begindagen al gebruik maken van noodopvang, hoeft maar een beperkt percentage langdurig te worden opgevangen en verzorgd. Dat ligt anders bij niet-zelfredzamen. Als we al zouden weten waar alle niet-zelfredzamen zich bevinden en als we al in staat zouden zijn hen tijdig te evacueren, kunnen we dan zorgen dat deze evacués elders dezelfde zorg krijgen?

Nu TMO haar werk staakt is het markant om te zien hoe slecht we tot voorkort waren voorbereid op de fase na een overstroming of andere calamiteiten. De voorbereiding was beperkt tot beschrijvingen van gemeentelijke deelprocessen. Een regio, gebied of stad herstellen is –afgezien van de vuurwerkramp in Enschede– nieuw voor Nederland en geen enkele regio is voorbereid op grootschalige opvang van vluchtende landgenoten.

De kennis die ooit was verzameld voor de mogelijke millenniumramp bleek onvindbaar geborgd. Ook tijdens de driedaagse planvorming van TMO bleek dat de nafase niet of nauwelijks op de agenda stond. Dat beeld is inmiddels aan het kantelen: er is geoefend en er zijn rapporten en bruikbare *checklists* beschikbaar. Het strategische denken over de nafase is echter nog pril.

Als we onnodige schade willen voorkomen en als we de duur van de nafase niet onnodig willen verlengen, dan moeten we vooraf durven handelen. Zeker wat betreft bescherming van vitale infrastructuren die cruciaal gebleken zijn voor het functioneren van de hulpverlening en die ook het herstel en de lengte van de herstelperiode in hoge mate bepalen.

Tot slot. *De* nafase bestaat niet en is er ook niet *één* nafasestrategie. Daarom moeten de bevindingen van afgelopen jaar worden gedeeld via handreikingen voor een nafasestrategie. ◆

1 Borg de nafase conform het Deelrapport Nafase

- ♦ Ontwikkel de nafase generiek - dus niet alleen in relatie tot overstromingen- en besteed met name aandacht aan de ramptypen die regio-overschrijdende effecten kunnen hebben.

2 Versterk de landelijke regie en facilitering wat betreft opvang en verzorging

- ♦ Start een traject dat leidt tot de aanwijzing van regio's voor structurele opvang. Daarbij ligt het voor de hand dat deze regio's hun ontwikkelde expertise later met anderen delen.
- ♦ Overleg met het Nederlandse Rode Kruis (NRK) met als doel dat deze organisatie zich ontwikkelt tot een krachtige strategische partner van het LOCC.
- ♦ Forceer de totstandkoming van één landelijk meldingsformulier voor schade.
- ♦ Maak een plan voor regio-overschrijdende spreiding van niet-zelfredzamen.
- ♦ Biedt de Stichting Impact ruimte om hun modelplan uit te bouwen tot een reikwijdte die overeenkomt met de nafase in dit deelrapport.

3 Geef een impuls aan het proces 'herstel en wederopbouw na een overstroming'

- ♦ Breng structuur aan in de relaties tussen het rijk, de veiligheidsregio's en vitale sectoren en betrek daarbij het zogenoemde 'één loketmodel'. Bevorder het maken van eenduidige afspraken over het afwikkelen van crises waar grote infrastructurele systemen bij zijn betrokken.

- ♦ Stimuleer de totstandkoming van een 'broedplaats' voor transdisciplinair onderzoek (in samenwerking met overheid, marktpartijen en wetenschap) op het gebied van herstel van grootschalige infrastructurele systemen.

4 Investeer in een 'sense of urgency' voor de voorbereiding op de nafase door vooral de veiligheidsregio's en de coördinerend gemeentesecretarissen. Het doel is:

- ♦ De organisatie van de nafase voor de korte en de lange termijn.
- ♦ Het versterken van de koppeling tussen nationale en regionale regie en de nafase in de gemeentelijke deelprocessen.

5 Laat het expertteam Nafase voorstellen doen voor:

- ♦ De uitwerking van de voor de nafase leidende begrippen veerkracht en 'empowerment'.
- ♦ Het zinvol oefenen van elementen van de nafase.
- ♦ Het opstellen van een research- en beleidsagenda Nafase, mede op basis van behoeften uit de regio's.

1 Begripsafbakening en inhoud van de nafase

1.1 Nafase - processen en begrenzing

Het verschil tussen respons en nafase wordt bij overstromingen bepaald door het perspectief. Bij respons ligt de nadruk op het aanpakken van de oorzaak van de calamiteit en het redden van mensen, dieren en goederen. Bij de nafase gaat het om twee processen:

- ♦ de zorg voor de getroffen en in de meest ruime zin (nazorg) en
- ♦ het herstel, de wederopbouw en de terugkeer.

Herstel en wederopbouw zijn zo bepalend voor de fase na een overstroming dat TMO al in 2007 de term nafase heeft gekozen als overkoepelende term voor de twee samenhangende processen. Het ene kan niet zonder het andere: zonder huisvesting, elektriciteit, riolering en werkgelegenheid is terugkeer van evacués niet mogelijk.

De discussie over het *begin van de nafase* is in zoverre van belang dat er tijdens de respons geen maatregelen mogen worden nagelaten die goed zijn voor de nafase. Belangrijk is dat maatregelen die onnodige schade in de nafase voorkomen en de nafase kunnen bekorten, al zeer vroeg genomen zouden moeten worden. Zelfs voordat de dreiging zich manifesteert (proactief). Door de onderlinge verwevenheid in de tijd is de nafase bij een overstroming meer dan de toevallige fase die volgt op de respons. Het is verstandig bij de definitie van nafase 'proactieve processen' als derde centrale proces op te voeren (zie ook de bijlagen).

Evacuatie is het in veiligheid brengen van mensen, dieren en goederen. Met het LOCC is in het kader van het Landelijk Operationeel Plan Evacuatie bij overstromingen gesproken over de vraag of evacueren behoort tot de respons dan wel de nafase. In de opvatting van het LOCC hoort het redden van mensen bij het evacueren, inclusief het voor de korte termijn bieden van opvang en verzorging. Als de vluchtelingen na korte tijd weer naar huis terug kunnen, hoort de revacuatie ook bij de respons. Indien na ongeveer een week of langer blijkt dat mensen niet binnen korte tijd naar huis kunnen terugkeren, en hun noodopvang moet worden ingeruild voor structurele opvang voor een lange(re) periode, behoort die activiteit niet (meer) bij evacuatie. Het onderscheid korte en lange termijn opvang komt later terug omdat beide in samenhang moeten worden geborgd. Voor evacueren is het onderscheid van belang. Voor degenen die zich voorbereiden op de nafase is het onderscheid noodopvang en structurele opvang relevant, maar het betreft hier niet het domein van verschillende organisaties. In de nafase zal blijken dat de korte en de lange termijn in elkaar overlopen en dat hun samenhang daarom ook in de voorbereiding moet zijn gewaarborgd.

Het is niet verstandig een *eindpunt voor de nafase* te definiëren omdat de te onderscheiden (deel)processen en activiteiten zeer verschillende looptijden hebben. We onderschatten de duur van herstel en wederopbouw nogal eens, maar ook dan zijn er situaties waarbij de nazorg aan getroffen en uiteindelijk langer duurt dan de fase van fysiek herstel van bijvoorbeeld een woonomgeving. Een zorgvuldige afschaling van de deelprocessen is van belang wanneer het normale maatschappelijke verkeer weer wordt overgenomen door de staande organisaties en regelgeving.

1.2 Nafase - tijd en plaats

Voor TMO is het cruciaal dat de nafase niet na de ramp begint, maar eerder. Een evacuatie uitvoeren zonder dat eerst opvangmaatregelen zijn genomen, vergroot het risico van ontredde in de hulpregio en jaagt de kosten omhoog. Een opvangregio die zich niet tijdig voorbereidt, wordt al snel ook een getroffen regio. Een aanpak voor de korte termijn (noodopvang) zonder een antwoord voor de lange termijn (structurele opvang) is kortzichtig.

Een strategie voor de nafase en de bijbehorende maatregelen houden rekening met tijd en plaats. De basisvragen zijn:

- ♦ Wat is het voor type gebied in relatie tot de overstroming?
- ♦ Waar bevindt het gebied zich in relatie tot de tijdtabel van de overstroming?
- ♦ Wat zijn de karakteristieken van het gebied in relatie tot de tijdtabel?
- ♦ Om welk proces gaat het?

In de onderstaande tabel worden typen regio's in relatie tot de overstroming en de tijd weergegeven. De letter D slaat op dag. D-3 is dan 3 dagen voorafgaande aan de feitelijke overstroming.

<i>Typen regio's in relatie tot de overstroming, in de tijd gezien</i>	<i>Tot D-3</i>	<i>Van D-3 tot D+10</i>	<i>Na D+10</i>
	<i>Voorafgaand aan de overstroming</i>	<i>Tijdens en kort na de overstroming</i>	<i>Langer na de overstroming</i>
	Bedreigde regio	Al dan niet ondergelopen regio	Te herstellen regio
	Potentiële doorvoerregio	Doorvoerregio in twee richtingen	Doorvoerregio in de richting van de te herstellen regio
	Potentiële opvangregio	Opvangregio, met nadruk op noodopvang	Opvangregio
		Korte termijn	Lange termijn

a. bedreigde regio

Afhankelijk van de inschatting van de mogelijke overstroming, wordt een bedreigde regio geëvacueerd. Een bedreigd gebied zal preventief waarschijnlijk niet geheel geëvacueerd kunnen worden. Zolang mensen en/of dieren niet gered zijn, moet er verzorging blijven in de regio. Eenmaal geëvacueerd en/of gered, zullen mensen tijdelijk worden opgevangen en verzorgd. Ook na het evacueren zullen er mensen bewust achterblijven of terugkeren naar hun bezit als het gebied niet is beveiligd en/of afgesloten. Het kan zijn dat een veiligheidsregio alle onderscheiden typen gebied herbergt. Het is zaak dat tijdens de respons goed te onderscheiden en er apart aandacht aan te besteden. Nadat bressen zijn gedicht, wordt het gebied drooggemalen en kan het herstel worden ingezet. Het kan zijn dat een gebied niet overstroomt, maar dat evacuatie toch nodig is vanwege keteneffecten in de uitval van vitale infrastructuur. Een bedreigde regio kan dus veel groter zijn dan het gebied dat kans maakt onder water te staan.

b. doorvoerregio

Afhankelijk van de aard van de ramp en de beschikbare evacuatie routes wordt duidelijk of een regio doorvoerregio is. Deze regio biedt mensen, dieren en/of goederen doortocht naar veiligere oorden. Tegelijkertijd is deze regio de doorvoer route voor hulpverlening (mensen, materieel en goederen) naar het bedreigde gebied. In een doorvoerregio worden in nauwe afstemming met de verkeerscentrales routes aangewezen voor evacuatie en hulpverlening. Afslaand en kruisend verkeer wordt aan banden gelegd. Toch zal de regio ook een rol spelen in de tijdelijke opvang van mensen die kennissen of verwanten in het gebied hebben. Een deel van die opvang wordt mogelijk blijvend.

c. opvangregio

Zolang we in Nederland niet bepaalde regio's structureel hebben aangewezen als opvangregio voor bepaalde groepen mensen, dieren en/of goederen, zal tijdens een ramp duidelijk worden of een gebied opvangregio wordt. Dat hangt af van de plaats van de overstroming, de evacuatie routes en de keteneffecten bij vitale infrastructuur. Het type ramp bepaalt mede de aard van de noodopvang. Als er een orkaan over delen van West-Europa raast, heeft een tentenkamp in de opvangregio natuurlijk niet veel zin. Dan zijn er stevige schuilplaatsen nodig. Ervaringen bij rampen in andere landen laten zien dat het gros van de zelfredzame evacués geen beroep doet op noodopvang en zeker niet op langdurige opvang. Zij kiezen voor alternatieven als huisvesting bij vrienden en familie in andere regio's.

Tijdens het TMO-symposium over herstel en wederopbouw op 19 juni 2008 is nadrukkelijk stilgestaan bij jongeren en kansrijken op de arbeidsmarkt. Zij zullen vaak niet afwachten tot Nederland weer is hersteld en in het buitenland werk vinden of hun studie voortzetten. Indien regio's geen actief terugkeerbeleid voeren, kan de samenstelling van de bevolking structureel veranderen. Dat heeft gevolgen voor de economie en voor de cultuur van het opvanggebied.

Keteneffectvrije regio

Een verbijzondering -niet een apart type- is de keteneffectvrije regio. Zo wordt de vaststelling of een regio een opvangregio kan zijn, dan wel na $D=0$ slechts een doorvoerregio, mede bepaald door (de kans op) het uitvallen van vitale infrastructuren. Zorgvuldig zal dat moeten worden gezien, waarbij het van belang kan zijn onderscheid te maken in het soort vitale infrastructuur.

Gebiedskarakteristieken

Alle onderscheiden typen regio's zijn rampeffectgebieden. Afhankelijk van de mogelijke effecten van de ramp moeten de karakteristieken en de ontwikkeling van een gebied in een tijdszone worden gezet. Enkele voorbeelden.

- ♦ Voor een *bedreigde regio* is het bijvoorbeeld nodig voor de ramp te weten hoeveel niet-zelfredzamen waar te vinden zijn, wat de evacuateroutes zijn, wat de benodigde hulpvraag is in termen van capaciteit, etc. Na de overstroming gaat het om informatie over de waterdieptes, de nog functionerende onderdelen van het watersysteem, de toestand van vitale locaties, de nog te redden mensen, etc.
- ♦ Voor een *doorvoerregio* is nodig voor de ramp te weten wat de doorvoercapaciteit is met en zonder keteneffecten, waar er nog brandstof verkrijgbaar is of kan worden aangevoerd, waar uit het getroffen gebied gered materieel en grondstoffen tijdelijk kunnen worden veiliggesteld, welke locaties kunnen dienen voor het stationeren van hulpgoederen voor het bedreigde gebied, of er voorzieningen zijn voor eerste hulp aan getroffenen, etc.
- ♦ Voor een *opvangregio* is het vooraf nodig te weten welke aanvoerroutes beschikbaar zijn, of er voldoende parkeerruimte kan worden gerealiseerd, hoeveel noodopvang van welk type er beschikbaar is, of de IAC's (Informatie- en adviescentra) zijn geactiveerd, etc. Na de komst van evacués gaat het om andere informatie: waar verblijven de mensen, functioneren de IAC's in samenhang, is er genoeg voedsel en zijn er voldoende sanitaire voorzieningen.

1.3 Nafase – onderverdeling van de processen

De hieronder opgenomen onderverdeling van de zorg aan getroffen en is gemakkelijk te herleiden tot de bekende gemeentelijke deelprocessen.

Aandachtspunten voor de opstart van de zorg voor getroffen en

- ◆ Coördinatie en communicatie
 - Regie, borgen van samenhang in de aansturing
 - Personeel, materieel en logistiek
 - Aanzet tot projectorganisatie nafase
 - Crisiscommunicatie; verleggen naar voorlichting over nazorg
 - Instellen Informatie en adviescentra (IAC's), op niveau veiligheidsregio, met vertakkingen naar belendende regio's, betrokken gemeenten en het rijk
 - Een registratiebeleid en -systeem dat lokaal wordt gevoed, regionaal wordt gecoördineerd en centraal wordt afgestemd
 - Verslaglegging, mede met het oog op onderzoek, evaluatie, verantwoording en aansprakelijkheid
- ◆ Het doen uitvoeren van registratie (slachtoffers, geredden/evacués, goederen afkomstig uit getroffen gebied, etc.)
- ◆ Opvang en verzorging/tijdelijke huisvesting
 - Nadrukkelijk ook aandacht voor degenen die in het gebied zijn achtergebleven
 - Primaire levensbehoeften: voedselvoorziening, kleding (organisatie hulpgoederen), sanitair
 - Financiën: tegoedbonnen en uitkeringen (uitbetaling lonen)
 - Geestelijke verzorging
 - Zingeving/onderwijs en werkgelegenheid op opvanglocaties
 - Opvang huisdieren (denk ook aan bijv. terraria), kinderboerderijen
 - Opvang en verzorging vee
- ◆ Schaderegistratie en -afhandeling
 - Schaderegistratie en -afhandeling/verzekeringen/rampenfondsen
- ◆ Gezondheidszorg
 - Geneeskundige zorg: noodhospitalen, mobiele EHBO-punten, vaccinatie e.d./bevolkingsonderzoek en -monitoring
 - Psychische en psychosociale zorg/rouwverwerking – herdenken
- ◆ Uitvaartverzorging
- ◆ Milieuzorg/opruimen
 - Voorkomen beïnvloeding waterkwaliteit en het ontstaan van infectieziekten door bijvoorbeeld stoffelijke overschotten, fecaliën; ontsmetten
 - Inzameling, opslag en verwerking van afval/gevaarlijke stoffen; puin, vervuilde grond, vervuild water; afvalverwerkingscapaciteit

Voor een verdere uitwerking van en toelichting op de aandachtspunten bij zorg voor getroffen en wordt verwezen naar het Modelplan dat is opgesteld door de Stichting Impact. Dit Landelijk kennis & adviescentrum psychosociale zorg na rampen heeft in samenwerking met andere partijen veel informatie vergaard over de zorg voor getroffen en, inclusief een uitgebreide literatuurverwijzing. Het Modelplan richt zich niet op grootschalige overstromingen en dus niet op de problematiek die dan zo pregnant regionaal en bovenregionaal speelt. Omdat het Modelplan uitgaat van een beperktere definitie van nafase dan in dit deelrapport, is bij de prioriteiten nafasestrategie een pleidooi opgenomen om Impact de ruimte te bieden het modelplan uit te bouwen tot een reikwijdte die overeenkomt met de nafase in dit deelrapport.

Aandachtspunten voor de opstart van herstel en wederopbouw

♦ Herstel en fysieke wederopbouw

Herstel en wederopbouw van gebieden gaat om zaken als slopen, opruimen, schoonmaken, desinfecteren, repareren en nieuwbouw. Daarvoor zijn onder andere materialen, personeel, vergunningen, aanvoerroutes, brandstof en opslaglocaties nodig. Onderscheid kan worden gemaakt tussen tijdelijk en permanent herstel. Prioriteit ligt steeds bij herstel van de natte infrastructuur als dijken en gemalen. Daarna en na het kunnen betreden van drooggevalen gronden, vindt het herstel van de overige infrastructuur plaats. Daarbij lijken telecommunicatie, elektriciteit en drinkwater de belangrijkste te zijn, zeker wanneer vanwege de schaarste moet worden geprioriteerd.

Herstel en wederopbouw kunnen worden beschouwd als een nieuw vakgebied. Onderdelen daarvan zijn bijvoorbeeld: prioriteiten kunnen stellen bij schaarste, kennis van (onderlinge) afhankelijkheid van infrastructuur en voorzieningen, herstel of opnieuw inrichten, vergunningverlening en ruimtelijke ordening, omgaan met marktregulering onder bijzondere omstandigheden, herstelautoriteit, etc.

♦ Revacuatie en sociale wederopbouw

Voorwaarden voor revacuatie en bedrijvigheid zijn onder meer:

- Herstelde vitale infrastructuur (landelijk, regionaal en lokaal)
- Functionerend systeem voor de inzameling van afval (inclusief riolering) en de verwerking daarvan (inclusief afvalwaterzuivering)
- Functionerende gezondheidszorg, retail (levensmiddelenwinkels), betalingsverkeer, werkgelegenheid
- Bereikbaarheid: openbaar vervoer, verkeersplannen, stedenbouwkundige plannen
- Herstelde rechtsorde en voldoende veiligheid

Voorwaarden voor sociale wederopbouw zijn onder meer:

- Aandacht voor veerkracht en sociale structuren (sport, cultuur)
- Betrokkenheid (informatievoorziening en bijv. bezichtigingbeleid)
- Beleid m.b.t. een gefaseerde terugkeer
- Functionerend onderwijssysteem en voldoende werkgelegenheid

Met behulp van diverse checklists kunnen bovenstaande aandachtspunten verder worden ingevuld en uitgewerkt. Als voorbeeld is de laatste versie van de in het project 'Van dreigend hoogwater tot en met evacuatie' ontwikkelde checklist opgenomen als bijlage. ◆

2 De invloed van vitale en niet vitale infrastructuren op omvang en duur van een nafase

In Nederland zijn twaalf vitale sectoren benoemd³ die cruciaal zijn voor het functioneren van de samenleving. Uitval daarvan heeft ernstige gevolgen. Bij een overstroming zal een deel van de benoemde vitale infrastructuur grotendeels of geheel uitvallen. Dat heeft direct invloed op de slagkracht en mogelijkheden van de hulpverlening. Zonder energie, telecom/ICT wordt een slagvaardige bestrijding van de overstroming en de hulpverlening aan getroffen en ernstig bemoeilijkt.

Het bedrijfsleven heeft zich, gestimuleerd door TMO, ook verdiept in de effecten van een overstroming en komt tot de conclusie dat keteneffecten eigenlijk niet te vermijden zijn. Er ontstaat een domino-effect. De telefoon werkt niet zonder elektriciteit, de riolering ook niet. Het in kaart brengen van die effecten is gestart, maar er zijn nog veel witte plekken.

De effecten van uitval zijn groot voor de nafase:

- ♦ Gebieden die geen directe hinder hebben van de feitelijke overstroming kunnen door de onderlinge afhankelijkheid van vitale maatschappelijke voorzieningen toch gedwongen worden mensen en dieren te evacueren. Potentiële opvanggebieden zullen zich ook in mogelijke keteneffecten moeten verdiepen om te voorkomen dat ze hun rol niet kunnen waarmaken als de nood aan de man is.
- ♦ Schaarste beheerst het herstel van de infrastructuur en per sector ook de tijd die reparatie vergt. Het zal nodig zijn die activiteiten te prioriteren.
- ♦ Niet alles kan tegelijk worden hersteld, er is vaak een onderlinge relatie tussen vitale infrastructuren. Zolang er water in een gebied staat, kan er bijvoorbeeld niet of nauwelijks gebruik worden gemaakt van de oude wegeconstructuur. Bij maximale pompcapaciteit duurt het toch nog vele maanden voordat ondergelopen gebieden weer helemaal droogvallen; een traag tempo dat wordt versterkt door schaarste. In die periode kunnen andere sectoren natuurlijk voorbereidingen treffen voor het herstelwerk. Het is onbekend of ergens ervaring is in het onderling afstemmen van herstelstrategieën op deze schaal.
- ♦ Het niet-functioneren van vitale infrastructuur is de belangrijkste veroorzaker van schade en dat bepaalt ook grotendeels hoe lang een gebied of land is ontwricht. Dit laat buiten beschouwing dat herstel een belangrijke economische impuls is, dat de economie buiten het rampgebied sterk kan aantrekken en dat ontwrichte gebieden op termijn zelfs voorspronggebieden kunnen worden.

3 Energie; Telecommunicatie en ICT; Drinkwatervoorziening; Voedsel; Gezondheid; Financieel; Keren en beheren van oppervlaktewater; Openbare orde en veiligheid; Rechtsorde; Openbaar bestuur; Transport; Chemische en nucleaire industrie.

- ♦ Bij onder meer gas en elektriciteit volgt na het herstel van de hoofdinfrastructuur de controle op de haarvaten van het systeem: de meterkasten in de huizen en bedrijven. Pas daarna kunnen netwerken weer worden aangeschakeld en kunnen mensen veilig terug naar huis.
- ♦ De ondergrondse infrastructuur ondervindt gevolgen van waterdruk en bodemverschuivingen. Behalve dat er onzekerheden zijn over de exacte ligging van delen van buizenstelsels en leidingen kan er ook brand uitbreken of vervuiling optreden door leidingbreuken.

Er is geen specifieke autoriteit die na een overstroming met kennis van zaken de regie over en tussen vitale sectoren op zich kan nemen. Dit moet verder worden uitgewerkt tussen overheden en bedrijven. Duidelijk is wel dat herstel van de natte infrastructuur (dijken, gemalen) prioriteit heeft en dat leegpompen van gebieden vooraf gaat aan herstel van overige infrastructuur. Daarnaast zijn er landelijke prioriteiten, zoals herstel van de gaswinning in Groningen.

Het is onduidelijk wie de coördinatie op zich wil en kan nemen om Nederland (beter) te prepareren op de herstelperiode na een overstroming. Er lijkt een fundamentele behoefte te zijn ontstaan naar het onderzoeken van uitval, herstel en herstelstrategieën op het gebied van grootschalige infrastructurele systemen. Dergelijk onderzoek zou transdisciplinair moeten worden gedaan door overheid, marktpartijen en wetenschap samen.

Op nationaal niveau bestaan de programma's 'Bescherming Vitale Infrastructuur' en 'Nationale Veiligheid'. Daar wordt tussen het rijk en sectoren over verschillende zaken gesproken, maar (nog) niet over de aanpak van herstel na een ramp als een zware overstroming. Dankzij de planvormingexercities door TMO zijn er wel contacten ontstaan tussen veiligheidsregio's en vooral regionale beheerders van vitale infrastructuur. Een noodzakelijke voorziening voor overleg tussen landelijke vitale infrastructuren en de 25 veiligheidsregio's is er nog niet. Door verschillende vitale sectoren wordt gepleit voor eenduidige en consistente afspraken t.a.v. de afwikkeling van crises.

TMO heeft met bedrijven overlegd over de impact van een overstroming, inclusief de periode daarna. Gepoogd is bedrijven te laten nadenken over de gevolgen van een dergelijk ramp op de eigen continuïteit en op de maatschappelijke functie die een bedrijf vervult, ze te stimuleren tot preventieve maatregelen en ze te wijzen op hun mogelijke maatschappelijke verantwoordelijkheid.

In het overleg met het bedrijfsleven moet een onderscheid worden gemaakt tussen de landelijke vitale infrastructuur en de regionale vertakkingen. De regionale infrastructuur wordt vaak ingevuld door andere (private) ondernemingen dan de landelijk betrokken organisaties.

De vraag is: vitaal waarvoor en in welke fase? Gaat het om vitaal voor de nazorg (bijv. eerste levensbehoeften), gaat het om vitaal voor de werkgelegenheid na terugkeer, etc. Om een idee te krijgen waar bij een overstroming rekening mee moet worden gehouden is voor enkele vitale sectoren een aantal vuistregels geformuleerd. Voor de sector telecom/ICT zijn die vuistregels als bijlage opgenomen.

Proactief en preventief

Maatregelen om onnodige schade na een overstroming te voorkomen, zouden niet pas na de overstroming maar al eerder moeten worden genomen. Ook de duur van de nafase kan zo worden bekort. Dergelijke maatregelen gaan primair over de beveiliging van vitale infrastructuren tegen uitval. Het langer in de lucht blijven maakt hulpverlening immers langer mogelijk. Ook als gebieden droog blijven, kan het nodig zijn dat de inwoners als gevolg van het uitvallen van belangrijke vitale infrastructuur (elektriciteit of gas) toch moeten worden geëvacueerd. Daarom is het goed tijdig na te denken over specifieke maatregelen voor potentiële opvangregio's die het gebied na rampen elders toch bewoonbaar houden.

Daar hoort ook bij de volgorde en methode van afschakelen van netwerken en bedrijven in relatie tot het weer snel opstarten vanwege productie van noodzakelijke materialen of goederen of het opnieuw realiseren van werkgelegenheid. Zorgvuldig afschakelen is ook nodig vanwege de uitspoeling van vervuilende stoffen.

De wijze van bouwen heeft een belangrijke relatie met schade in de nafase. Er wordt nog steeds gebouwd op plaatsen met een behoorlijk risico op overstromingen. Nog steeds staan er belangrijke archieven en generatoren in kelders. In New Orleans zien we dat ook lokaal beschermingsconstructies zijn aangebracht, bijvoorbeeld bij raffinaderijen. ◆

3 Veerkracht en 'empowerment' als centrale begrippen bij het denken over nafase

TMO is op zoek gegaan naar een *leidend thema* voor de handelingsperspectieven na een overstroming en heeft dat gevonden in het begrip *veerkracht*. De term is ook bekend bij de zorg voor getroffen en, maar TMO hanteert *veerkracht* breder. De situatie na een grootschalige overstroming is niet volgens het scenarioboekje: wat je niet verwacht, gebeurt toch. Wat je wel verwacht, gebeurt niet en ook besluiten die je denkt nooit te hoeven nemen, zijn per omgaande aan de orde. We kunnen ons niet exact voorbereiden, we moeten leren om te gaan met onzekerheden. We moeten ons voorbereiden op het onverwachte, de kaders neerzetten, het begin van de lange doorlooptijd trachten te organiseren; maar we kunnen niet tot op de komma uitwerken hoe we bij een toekomstige overstroming te werk moeten gaan.

Voor de deelprocessen binnen de nafase komt het aan op *veerkracht* (veel meer dan de weg van controle en beheersing); hoe te handelen bij onzekerheden, onder omstandigheden en reikwijdte die niet in het draaiboek zijn voorzien, met minder mensen en materieel dan nodig, met grotere noden op tal van terreinen, met diep ingrijpende dilemma's, etc. Ook voor opvanggebieden ver van het rampgebied geldt dat een groot beroep wordt gedaan op de *veerkracht* van de oorspronkelijke bevolking. *Empowerment*, het benutten en versterken van de *veerkracht* van hulpverleners en organisaties voorafgaand en tijdens de hulpverlening, is daarom van groot belang.

Veerkracht als leidend thema, kan op verschillende terreinen worden uitgewerkt:

- ♦ *Veerkracht van professionele hulpverlening*: de *veerkracht* van de professionals om na een overstroming pragmatisch te werken met de dan beschikbare middelen. Roeien met de riemen die je hebt. Een bepaalde mate van vrijheid en eigen verantwoordelijkheid voor de teams die in het getroffen gebied aan de gang gaan, lijkt daarbij onontbeerlijk. Natuurlijk moeten hulpverleners niet in onzekerheid zitten over hun familieleden, maar ook moeten ze kunnen blijven handelen bij alle hun omringende ellende, in het besef van te betreuren doden in de eigen gelederen, in de omgang met minder, anders of slecht opgeleide ingevlogen collega's/vrijwilligers, onder bevel van andere leiding, etc.
- ♦ *Veerkracht van vitale infrastructuur*: de *veerkracht* van de vitale sectoren om zelfstandig beslissingen te nemen opdat vanuit de vitale infrastructuur zo snel mogelijk een leefbare situatie kan worden gerealiseerd.
- ♦ *Veerkracht van niet-vitale infrastructuur*: de *veerkracht* van instituten als verzorgingshuizen, scholen en musea om binnen de beperkingen die door de overstroming zijn ontstaan weer optimaal te functioneren met minimale hulp van buitenaf.
- ♦ *Veerkracht van de rechtstaat*: de *veerkracht* van politiek, bestuur en rechtelijke macht om zo snel mogelijk, binnen de beperkingen waarmee men wordt geconfronteerd, *veerkrachtig* de rechtstaat door te laten functioneren.

Dit ondanks dat er een periode is waarbinnen een optimum moet worden bereikt tussen het loslaten van regelgeving en het beperken van de inzet van noodwetgeving. Het star vasthouden aan regels die onder normale omstandigheden goed werken, kan na een ramp een bron van frustratie zijn. Dat geldt op tal van terreinen, als bijvoorbeeld het onderbrengen van geëvacueerd vee in dierziektevrije stallen, het invoeren van voedingsmiddelen uit Duitsland, afbraak en herstel zonder vergunning, etc.

- ♦ *Veerkracht van getroffen:* de veerkracht van mensen om tegenslagen te incasseren, met de rampsituatie om te gaan, uit zichzelf energie te genereren en steun bij elkaar te vinden, al dan niet ondersteund door bestaande netwerken en professionele hulpverleners. Bekend is dat de veerkracht van getroffenen onder grote druk staat en verder wordt ondermijnd als ze vaak moeten verkassen, als ze in bureaucratische trajecten terechtkomen, geen of tegenstrijdige informatie ontvangen of in onzekerheid zitten over verwanten, schade of terugkeer. Als we de autochtone bevolking van een opvangregio ook beschouwen als getroffenen, geldt voor hen hetzelfde. Ook op hun veerkracht wordt een groot beroep gedaan. En de bevolking laten terugkeren zonder dat het opbouwen van een zinvol bestaan mogelijk is, is ook niet bevorderlijk voor de veerkracht.

Deze opsomming gaat nog verder als we daar tijd en ruimte bij betrekken. In sommige gevallen verschuiven activiteiten van nat naar droog en terug. Het gezag dat vanuit droge gebieden de natte goed aanstuurt is een voorbeeld van een veerkrachtige overheid. Als in de nafase veerkracht het uitgangspunt is, dan is het verstandig op zoek te gaan naar factoren die de veerkracht van een sector (kunnen) bepalen.

Een pleidooi voor veerkracht is geen pleidooi om onvoorbereid te zijn. Het blijft van belang om uitwijkplannen te maken voor de continuïteit van overheden en bedrijven, spreidingsplannen voor niet-zelfredzamen, coördinatieplannen (wie zijn achtereenvolgens de sleutelfiguren waarvoor), communicatieplannen en om materieel bij een overstrooming in veiligheid te brengen voor de nafase. Maar maak geen herstelplannen. Wel moet worden nagedacht over een 'herstelautoriteit' die organisaties ruimte geeft waar het kan, maar ook dwingend coördineert of oplegt waar dat moet. In de genoemde plannen zou juist ook aandacht moeten worden geschonken aan veerkracht, 'gestructureerd improviseren' en 'empowerment'. ♦

De hulpverlener is in de eerste plaats bezig met het redden van slachtoffers of het verzorgen van getroffenen. Rampbestrijdingsplannen draaien daar ook om. Maar ook de burger die niet direct in nood is, heeft recht op aandacht. Zeker in de nafase. Kijkend naar kengetallen bij calamiteiten elders in de wereld blijkt steeds dat slechts een bescheiden percentage van de geëvacueerden een beroep doet op noodopvang. Een andere praktijkervaring is dat een substantieel deel van de evacués na een lange periode van ontwrichting niet meer terugkeert naar de plaats van herkomst.

Op de themadag Nafase tijdens de oefening 'Waterproef' is tussen een evacuerende regio en een opvangregio gesproken over de status van burgers na een evacuatie. Er was geen verschil in inzicht dat evacués zodra duidelijk wordt dat sprake is van langdurige opvang, snel volwaardig inwoner moeten worden van de opvangregio. Geen status aparte.

Ook is gedebatteerd over de behoefte en de noodzaak voor gemeenten om contact met hun voormalige inwoners te onderhouden na hun evacuatie. Nog afgezien van de vraag of en wanneer bekend is waar die burgers zich bevinden, werd duidelijk dat pas in het stadium dat burgers bijna kunnen revacueren, communicatie met hen vanuit de herstelde regio zinvol is. Bij herstel van internet is dit contact gemakkelijker te realiseren.

De behoefte van burgers om de plek des onheils te bezoeken – al was het maar om te kunnen vaststellen wat er over is van hun bezittingen en woonplaats – werd onderkend. De onmogelijkheid daarvan gedurende langere periode, werd vastgesteld. De 'rampplekexcursies' werden benoemd als een activiteit waar in het kader van bevordering van de veerkracht na verloop van tijd wel een voorziening voor zou moeten worden getroffen. Mogelijk dat satellietbeelden, Google Earth sneller soulaas kunnen bieden.

Doordat de bevolkingssamenstelling en de economische bedrijvigheid na de periode van herstel en wederopbouw sterk gewijzigd kunnen zijn, komt herstel van de oude situatie in een ander perspectief te staan. Voor wie zijn we bezig, is dan de vraag. Een gebied (voor een deel) opnieuw ontwikkelen kan dan nodig zijn. Zo'n rampsituatie biedt daarmee op de lange termijn ook mogelijkheden voor kwaliteitsverbetering.

Op de themadag was er overeenstemming voor het idee om ambtenaren als onderwijzers, politieagenten uit geëvacueerde gebieden onder gezag te plaatsen van de autoriteiten in het opvanggebied. Ook werd bepleit om

materieel als vuilniswagens, medicijnen, ambulances uit bedreigd gebied mee te evacueren naar veiligere plaatsen. Die spullen kunnen in de opvanggebieden goed van pas komen.

De kennis en kunde van sommige geëvacueerden is zeer bruikbaar in de opvangregio. Die expertise moet snel worden benut, ook omdat dergelijke inzet en betrokkenheid bijdraagt aan de veerkracht van meer evacués. Burgers in de opvangregio die in de war raken van grote aantallen evacués en de problemen die dat met zich meebrengt, moeten zorgvuldig tegemoet worden getreden.

Om tegen te gaan dat een opvangregio ook een getroffen regio wordt, is het gewenst na te denken over de aanwijzing van gebieden als structurele opvangregio. We komen daar in hoofdstuk 7 over strategie op terug. Maar nu al kan worden geconcludeerd dat als we ons voorbereiden op overstromingen, dat het voorbereiden van regio's op grootschalige opvang daar ook bij hoort.

De zorg voor de toegestroomde evacués – waaronder niet-zelfredzamen – naar een opvangregio vraagt zowel specialistische ondersteuning als hulp van geoefende vrijwilligers. De vraag is wat de verschillende organisaties daadwerkelijk aan hulp kunnen bieden tijdens de nafase. Ook voor opvang op wijkniveau is inzet van burens en vrijwilligers aan de orde.

Aandacht is gevraagd voor de rol van vrijwilligers als begeleiders van niet-zelfredzamen. Door hen bij een tijdige evacuatie naar het rampgebied te halen om niet-zelfredzamen te begeleiden, wordt het potentieel in het rampgebied niet aangetast. In het kader van veerkracht (en saamredzaamheid) is het nuttig de verschillende aspecten die de burgers betreffen verder te verkennen. ◆

Het begrip *e-nafase* gaat over processen in de nafase waarin registratie en informatiemanagement een cruciale rol vervullen. Waar het bij bijvoorbeeld verwanteninformatie bij de één gaat om informatie over verwanten, is het voor een ander belangrijke operationele informatie en voor een derde relevante bestuurlijke informatie. Zaken als verwantenregistratie, slachtoffersysteem, schaderegistratie staan los van elkaar. Maar voor alle geldt dat het koppelen van informatie stagneert. Daardoor kunnen ze als nationaal hulpmiddel in de rampbestrijding onvoldoende worden benut.

Naast verwantenregistratie en –informatie zijn schaderegistratie en een slachtoffersysteem (SVS) belangrijk binnen e-nafase. Uit de gesprekken over deze onvergelykbare registraties ontstaat niet een beeld van soepel werkende systemen. Het SVS staat aan de vooravond van een landelijke uitrol. Maar het is de vraag of deze uitrol zal slagen als niet tegelijkertijd de problematiek vanuit een bredere invalshoek wordt benaderd. Anders gezegd: de uitrol kan last krijgen van onopgeloste kwesties elders.

Verwantenregistratie en schaderegistratie zijn als CRIB en CRAS gemeentelijke processen. Als ze op gemeentelijk niveau al werken is daarmee niet gezegd dat de informatie op bovenlokaal niveau goed aan elkaar kan worden geknoopt. Op diverse plaatsen zijn en worden belangrijke initiatieven genomen (voor ingewijden: denk aan G-BIV, ACIR). De behoefte aan koppelingen en standaarden neemt daarbij een belangrijke plaats in. Er is veel bereikt en er is veel voorhanden. Maar er is ook stagnatie, animositeit en onbegrip en besef kansen te missen.

Het missen van kansen komt ook voort uit de optiek van de schaalgrootte bij rampen. Indien het gaat om beperkte calamiteiten is er weinig aanleiding tot ingrijpende acties. Indien het gaat over de schaal van overstromingen, dan is het nodig te *denken vanuit de nationale behoefte*. De ketenpartners op de diverse terreinen onderkennen dit, zijn van mening dat een oplossing voor het grijpen ligt, maar zijn kennelijk niet in staat dit zonder regie vanuit de overheid te realiseren. Het dilemma, dat de behoefte aan regie verzandt in het ontbreken van draagvlak voor de resultaten daarvan, is klassiek. Binnen het TMO-thema Nafase is vanwege de schaalgrootte van overstromingen de conclusie getrokken dat de tijd rijp is voor een doorbraak. Indicatief voor de technische voorwaarden zijn: open standaard, applicatieonafhankelijk, infrastructuuronafhankelijk, leverancieronafhankelijk en het positioneren van het privacyvraagstuk (en dus scheidslijn overheid – bedrijfsleven). De implementatie moet gaan over ICT, de discussie over visie en draagvlak.

I-RIS is een internationaal gebruikt programma voor verwanteninformatie. Indien de rijksoverheid zou besluiten dat dit het enige na een overstromingsramp te gebruiken programma voor verwanteninformatie is, dan moet in kaart worden gebracht wat de objectieve en subjectieve belemmeringen voor adequate en generieke toepassing zijn. Door het rijk, door gemeenten als verantwoordelijke organisatie voor registratie en vanuit I-RIS zou vervolgens alles in het werk moeten worden gesteld om dit mogelijk te maken. Ook moeten juist bij de keuze voor één systeem of programma voorzieningen worden getroffen dat het ook in de tijd hoogwaardig blijft.

Tijdens het symposium 'Schade bij grootschalige overstromingen' werd door de gehele zaal vastgesteld dat het zowel dringend nodig als mogelijk is te komen tot één landelijk meldingsformulier voor schade.

Belangrijk is dat als het denken over e-nafase niet in samenhang gebeurt, uitbouw en verdere ontwikkeling van de onderdelen daarbinnen stagneren. Juist e-nafase staat los van het ramptype overstromingen. ◆

Bij overstromingen geldt dat het nationale niveau vanaf het eerste moment van dreiging betrokken is. Daar is de overkoepelende binnenlandse regie, plus de coördinatie met het buitenland. De nationale regie ontslaat de andere overheden niet van de taak voorbereid te zijn. Zonder de hulp en inzet van regio's, gemeenten en waterschappen kan het rijk niet het hoofd bieden aan welke ramp dan ook. Het rijk is regisseur, maar alle overheden moeten actief meedenken en meedoen om te kunnen slagen.

Op rijksniveau

Het rijk heeft in de respons en in de nafase een belangrijke rol. Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) –en met name het LOCC- zijn qua logistiek de centrale speler gedurende de korte termijn nafase, zeg een week tot 10 dagen na de overstroming. Het LOCC is geen rol toebedacht voor de lange termijn nafase. Het zwaartepunt van de zorg aan getroffen en ligt dan in de regio's. Wel is het van belang dat er geen lacunes ontstaan bij het koppelen van informatie op bovenregionaal niveau en het voeren van regie waar nodig. Naast BZK zullen andere ministeries een rol spelen: Defensie, Financiën, VROM, VWS, V&W, en wellicht ook Justitie. Het is nodig de rijksbetrokkenheid verder uit te werken en te koppelen aan de beide binnen de nafase te onderscheiden processen. In de regio's zou bijvoorbeeld een rol kunnen zijn weggelegd voor de rijksheren. Later dit rapport wordt voor de strategie en borgen van de nafase een aantal aanbevelingen gedaan die zijn toegespitst op opvang en verzorging.

Voor fysiek herstel van de infrastructuur en wederopbouw van gebieden zijn vooral de ministeries van BZK, EZ, V&W en VROM van belang. Het idee van een 'herstelautoriteit' met speciale bevoegdheden die namens de regering het proces van herstel en wederopbouw coördineert, moet nader worden uitgewerkt. Duidelijk moet worden gemaakt wat de bevoegdheden zouden moeten zijn van een dergelijke organisatie. Een goede landelijke en regionale voorbereiding op dit onderdeel maakt dat we meer ingespeeld zullen zijn op onteigeningsprocedures, bestemmingsplannen en structuurvisies in de herstelfase na zware overstromingen. Over bevoegdheden, verantwoordelijkheden, taken, democratische legitimatie en al dan niet wettelijke verankering zou verder moeten worden nagedacht. Ook voor dit onderdeel worden later in dit rapport aanbevelingen gedaan.

In de voorbereiding op de nafase ontstaan geleidelijk aan steeds meer vragen vanuit de regio's. Het is van belang die te (blijven) verzamelen en gestructureerd onder de aandacht van de rijksoverheid te brengen. Het maakt niet uit of dat gebeurt ten behoeve van een researchagenda, een beleidsagenda of wat dan ook. Veel nu al gestelde vragen hebben te maken met regelgeving en met financiën.

Het rijk moet niet alleen zelf zaken regelen, maar ook laten organiseren en faciliteren. Doen organiseren kan in de zin van voorschriften, maar ook in het voeden en activeren van de *sense of urgency* op regionaal niveau. Faciliteren is zeker van belang als het om een verantwoordelijkheid van een regio gaat. Een goede, breed gedragen voorbereiding op de nafase verlaagt de kosten van de evacuatie, draagt bij aan het in stand houden van de veerkracht van getroffen en, vergroot de kans op een snel herstel en is in ieders belang.

Op regioniveau

Regionaal is het bestrijden van een calamiteit in handen van RBT en ROT. Zij zijn als hulpverleningsorganisatie ook de aangewezen instantie om indien nodig activiteiten die tot de nafase behoren in werking te zetten. Op gemeentelijk niveau is dat al een normale procedure. Voor calamiteiten op bovengemeentelijk niveau is de regio minimaal de *linking pin* voor de gemeentelijke processen in de nafase; een rol die kan uitgroeien tot regisseur in de regio.

Regioregie betekent niet dat de regio de taken van een gemeente gaat overnemen. Er moet worden geregisseerd naar een optimaal rendement van de gezamenlijke inspanningen. De regio zorgt bijvoorbeeld voor het doorsluizen van informatie naar de gemeentelijke informatie- en coördinatiecentra (IAC's) en verstrekt handreikingen en aanwijzingen hoe binnen de regio taken kunnen worden opgepakt teneinde de samenhang te vergroten. De regioregie kan er ook voor zorgen dat de informatie uit de IAC's en van de gemeenten resulteert in adequate managementinformatie op regioniveau. Alleen dan kan zinvolle informatie worden doorgegeven ten behoeve van bovenregionale coördinatie.

In het RBT is bij een ramp als een zware overstroming de coördinerend gemeentesecretaris in persoon de schakel tussen de regio en de gemeentelijke processen. Hij heeft/krijgt in beginsel de beschikking over twee coördinatoren: één voor de zorg voor getroffen/nazorg en één voor herstel en wederopbouw. De coördinatoren kunnen de coördinerend gemeentesecretaris assisteren in het RBT, maar ook aanzitten in het ROT en tevens de aanspreekpunten zijn voor de coördinatoren die op rijksniveau (ongetwijfeld) voor deze onderwerpen aan de lat staan. De coördinatoren vormen samen met de coördinerend gemeentesecretaris de kern van de projectorganisatie die RBT en ROT ontlasten. In dit model is de coördinerend gemeentesecretaris verantwoordelijk voor de voorbereiding van de nafase, ook wat betreft preventie en proactie!

Of de coördinerend gemeentesecretaris degene is die naast verantwoordelijk voor de voorbereiding ook verantwoordelijk is voor de uitvoering van de processen in de nafase zal ongetwijfeld per (veiligheids)regio worden geregeld, afhankelijk van de aard en omvang van de ramp. In het hiervoor geschetste model wordt bij een calamiteit de crisisorganisatie van RBT/ROT als vertrekpunt genomen met inbegrip van de coördinerend gemeentesecretaris die daarin steeds vaker participeert. Wie vindt dat de aansturing van de herstelfase geen kerntaak is van de hulpdiensten en in het verlengde daarvan dus ook niet van de veiligheidsregio, kan kiezen voor het zelfstandigen van de projectorganisatie; hoewel ook dan over de democratische legitimatie moet worden door-

gedacht. Wie liever de link met het veiligheidsbestuur wil behouden, kan kiezen voor de formule met de linking pin. Van groot belang blijft dat aan het begin van een calamiteit door het veiligheidsbestuur niets wordt nagelaten dat de nazorg nadelig kan beïnvloeden. De projectorganisatie kan op volle toeren (blijven) draaien ook als de GRIP-fasen worden afgeschaald. En ook voor de projectorganisatie geldt dat deze op enig moment weer opgaat in de staande structuren.

Van belang is nu dat de coördinerende gemeentesecretarissen bij het onderwerp nafase betrokken raken om per regio mee te werken aan de voorbereiding daarvan. Ook zal per regio en per provincie aandacht moeten worden besteed aan de rol die de provincie kan of wil spelen. Daar waar de korte termijn hulpverlening overgaat in activiteiten die wat betreft taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden op het terrein van het algemeen bestuur liggen, zal daarop moeten worden ingespeeld door projectorganisatie, herstelautoriteit, provincie en gemeente. Er is vooraf geen blauwdruk te geven; wel is het gewenst er in provincies en regio's over te spreken. In die discussies moet ook worden stilgestaan bij de afstemming met de rijksheren. ◆

Uit alle gesprekken en tijdens het symposium over herstel en wederopbouw op 19 juni is duidelijk geworden dat een nafasestrategie van wezenlijk belang is om de ramp na de overstroming te managen en mogelijk te beperken. Partijen moeten weten waarop ze zich moeten voorbereiden en hoe ze dat aanpakken: wat, met wie, in welke volgorde en met welk resultaat. TMO geeft hier en in het volgende hoofdstuk een aantal aanbevelingen hoe nafase op peil te brengen en de aandacht ervoor vast te houden.

Enkele aanbevelingen voor een nafasestrategie, gelet op afbreukrisico en kansen

Als partijen laten weten nog niet overtuigd te zijn van de noodzaak zich voor te bereiden op de nafase bij een overstroming, dan is de argumentatie divers. Deels omdat de kans op een overstroming als zeer klein wordt ervaren. Deels omdat men (althans in de EDO) toch onder water komt te staan. Deels omdat er in dat geval tijd genoeg is. Deels omdat dan toch het rijk aan zet is. Omdat overheden uiteindelijk altijd een bestuurlijke en/of maatschappelijk opdracht nodig hebben is de eerste strategische notie:

- ♦ Investeer in *sense of urgency* en maatschappelijk draagvlak. Geef bestuurders beelden en perspectief. Geef landelijk aan welke verwachtingen op regioniveau leven. Investeer niet louter in operationele planvoorbereiding. Voorbereiding op de nafase is meer dan logistiek alleen. Steek daarom ook tijd en energie in de vragen van stakeholders; deel inzichten en faciliteer tegenspel. Alleen dan ontstaat maatschappelijk draagvlak.

Na twee jaar TMO is er aandacht voor de fase na watersnood. Dat momentum kan verder worden benut. Vraag echter niet van partijen dat ze heel snel hun kwaliteit in dit onderwerp moeten bewijzen.

- ♦ Accepteer dat niet ieder alles tegelijk en alleen moet doen. Stimuleer het voortzetten van eerdere initiatieven. Ga uit van een periode van 2 tot 2,5 jaar waarbinnen de voorbereiding van tenminste alle overheidsniveaus op de nafase op peil moet zijn en ook andere partijen flinke vooruitgang hebben geboekt. Bedenk een traject waarin partijen flink kunnen samenwerken. Benoem een mini-taskforce die is verankerd binnen de betrokken overheden en vitale sectoren. Voor zover partijen alleen opereren laten ze zich dan concentreren op de opstart van de nafase.
- ♦ Behandel nafase generiek en dus niet alleen bij overstromingen. Verbreed de aandacht tot de nafase bij andere ramptypen. Let daarbij wel op de schaalproblematiek omdat de rampomvang bij overstromingen veel bovenlokale tekorten aan het licht heeft gebracht. Uiteindelijk worden ook de gemeentelijke processen daar beter van.

Enkele aanbevelingen voor een nafasestrategie

- ♦ Kies voor veerkracht als leidend principe bij de voorbereiding op de nafase. Investeer in *empowerment* van hulpverleners en organisaties, in netwerken en in coördinatie.
- ♦ Maak onderscheid tussen de korte termijn (noodhulp/noodopvang/tijdelijke voorzieningen) en lange termijn (herstel, wederopbouw en terugkeer, onderdelen van de nazorg). Doe de voorbereiding op lang en kort wel in samenhang.
- ♦ Maak tijdens de voorbereiding een koppeling tussen bedreigde regio en opvangregio. Al was het alleen maar om niet-zelfredzamen zo mogelijk een vergelijkbaar zorgniveau te kunnen bieden in het opvanggebied. Ontwikkel een spreidingsbeleid en daarmee een opvang 'opgave'.
- ♦ Laat alle regio's zich voorbereiden op opvang van evacués, maar wijs drie á vier regio's aan die zich daar structureler op toeleggen. Deze regio's kunnen zich ontwikkelen tot de kraamkamers voor het denken over een eventuele nafase. Deze voorlopers kunnen anderen bijstaan, maar de regio's moeten dan wel worden gefaciliteerd. Hun rol moet beperkt blijven tot grootschalige calamiteiten in Nederland: we hoeven niet vooruit te lopen op internationale solidariteit. Twente heeft als eerste regio aangegeven open te staan voor een onderzoek naar het kunnen functioneren als structurele opvangregio.
- ♦ Ondersteun de regio's die niet in staat zijn grootschalige opvang en verzorging te realiseren door te investeren in kant en klare mobiele opvanglocaties: alles wat nodig is om op een locatie gedurende enige tijd voor een hoeveelheid personen opvang en verzorging te leveren. Inclusief werkinstructies aan de lokale/regionale organisaties.
- ♦ Versterk de regionale en nationale regie zonder dat activiteiten van in het gebied liggende overheden worden overgenomen. Veel gemeentelijke processen zijn gebaat bij adequate verbindingen via regiocoördinatie. Veel regionale processen kunnen niet zonder nationale regie. Vraag de gezamenlijke regio's periodiek expliciet te maken wat ze van het rijk nodig hebben: budget, richting, regelgeving en coördinatie.
- ♦ Versterk de landelijke regie en de landelijke faciliteit v.w.b. opvang en verzorging. Ga als rijksoverheid in het kader van de in het voorjaar van 2009 te houden Ronde Tafel conferentie over de taak van het Nederlandse Rode Kruis (NRK) in gesprek over de rol en de betrokkenheid van het NRK als nationale hulporganisatie bij de zorg aan getroffen en voorafgaand, tijdens en na een grootschalige overstroming dan wel een andere ramp. Breng daarbij tevens ter sprake de nu niet overeenkomende territoriale begrenzing tussen de afdelingen van het NRK en de veiligheidsregio's.
- ♦ Onderschrijf de cruciale rol van vitale infrastructuur bij het voorkomen van schade in de nafase en het bekorten van de hersteltijd. Overleg met de sectoren en onderzoek samen welke proactieve en preventieve maatregelen gunstig uitwerken. Bespreek zowel het in de lucht houden van voorzieningen als het herstel van infrastructuur. Ondersteun initiatieven op dit gebied en stimuleer projecten die gaan over de samenwerking tussen vitale sectoren en veiligheidsregio's. De landelijk opererende vitale sectoren geven in dit kader aan behoefte te hebben aan één loket, waarmee ze doelen op eenduidige afspraken ten aanzien van het afwikkelen van crises.
- ♦ Betrek de Inspecties (IOOV en IVW) bij het ontwikkelen van horizontaal toezicht op de nafase. Vraag tegelijkertijd aan veiligheidsregio's om periodiek uiteen te zetten hoe ze zich voorbereiden op het op peil brengen

van de voorbereiding op de nafase. Vraag hen ook hoe ze hun organisatie inrichten om de nafase de eerste twee weken te kunnen managen.

- ♦ Ontwikkel e-nafase effectief en de onderdelen in samenhang. Zie ook hoofdstuk 5. De rijksoverheid geeft hier de richting aan en geeft uiteindelijk dekking door het verbindend verklaren van uitkomsten met het oog op eenduidigheid (en het elimineren van 'free riders'). Ontwikkeling en afstemming kunnen worden overgelaten aan 'het veld'.
- ♦ Accepteer niet langer dat er na een calamiteit wordt gewerkt met een veelheid van net weer andere meldingsformulieren voor schade. Forceer derhalve de totstandkoming van één landelijk meldingsformulier voor schade.
- ♦ Borg de huidige inzichten en de lopende activiteiten met betrekking tot de nafase. Tref voorzieningen dat de aandacht voor de nafase op de verschillende niveaus behouden blijft en versterkt wordt. Oefen de nafase monodisciplinair en multidisciplinair. Formeer een expertgroep en maak om de twee jaar een research- en beleidsagenda. Zie ook hoofdstuk 8. ♦

Met betrekking tot het borgen van de nafase en de processen die daar deel van uitmaken zijn door TMO thema Nafase de volgende conclusies getrokken en aanbevelingen opgesteld.

De voorbereiding op overstromingen kan landelijk nooit op peil zijn als de nafase daarin geen prominente plaats heeft. Maar omdat het gestructureerd nadenken over de nafase nog zo in zijn kinderschoenen staat is het van belang niet alleen de vergaarde kennis en inzicht te borgen, maar vooral ook de aandacht voor de nafase te blijven stimuleren en betrokken organisaties, bedrijven en overheden te inspireren.

Nafase is een kwestie van lange adem en beslaat een lange termijn, soms wel jaren. De voorbereiding op overstromingen kan landelijk nooit op peil zijn als de aandacht voor de nafase daarin beperkt blijft tot de korte termijn. Net zo als er een relatie is tussen evacueren en noodopvang is die relatie er tussen noodopvang en lange termijn opvang. De aandacht voor de lange termijn zou in aanvang gerelateerd kunnen worden aan de aandacht voor de korte termijn. Op den duur zouden deze beide vormen van borging kunnen worden ontkoppeld doordat andere spelers het voortouw nemen.

- ♦ TMO adviseert het borgen van de korte termijn nafase te koppelen aan de borging van evacuatie en dit onderwerp bij BZK/LOCC onder te brengen.
- ♦ TMO adviseert de lange termijn nafase gedurende enige tijd te borgen in samenhang met de korte termijn en geleidelijk aan over te hevelen naar VROM/VWS.

Ter versterking van de landelijke regie en de landelijke faciliteit v.w.b. opvang en verzorging.

- ♦ De TMO adviseert om – rekening houdend met de uitkomsten van eerder genoemde Ronde Tafelconferentie – tot duidelijkheid te komen over de positie van het Nederlandse Rode Kruis ten opzichte van de overheid. Zo kan het NRK zich op het terrein van opvang en verzorging ontwikkelen tot een krachtige strategische partner van het LOCC.

Voor de opvang in het buitenland zijn de Nederlandse grensregio's van belang. De coördinatie met het buitenland hoort bij het LOCC.

- ♦ TMO adviseert voor wat betreft de weerbaarheid en het herstel van vitale infrastructurele systemen op rijksniveau aansluiting te zoeken bij de programma's Bescherming vitale infrastructuur en Nationale veiligheid.

TMO adviseert ook het 'één loket' voorstel van het bedrijfsleven verder uit te werken. Via dit loket kan een constructieve samenwerking ontstaan tussen vitale sectoren, veiligheidsregio's en rijk en kunnen eenduidige en consistente afspraken worden gemaakt over het afwikkelen van crises. Tevens adviseert TMO het faciliteren van een 'broedplaats' voor transdisciplinair onderzoek (dus in samenwerking met overheid, marktpartijen en wetenschap) op het gebied van herstel van grootschalige infrastructurele systemen.

Een bijzondere vorm van borgen is het betrekken van de inspecties (IOOV en IVW) bij de voorbereiding op de nafase.

- ♦ TMO adviseert met de inspecties te overleggen hoe deze toezichthouders een rol kunnen spelen bij het borgen van de nafase.

Met en tussen veiligheidsregio's moet worden gesproken over hun gezamenlijke voorbereiding op de nafase, inclusief de samenwerking met vitale sectoren. Borgen op het niveau van de gezamenlijke regio's is misschien wel een voorwaarde voor het succesvol doen voorbereiden op de nafase. Ook kunnen vanuit de gezamenlijke regio's bovenregionale behoeften en problemen worden geformuleerd als input voor de research- en beleidsagenda van het rijk.

- ♦ TMO adviseert de gezamenlijke veiligheidsregio's na te gaan op welke wijze zij de aandacht voor de nafase op regioniveau kunnen borgen.
- ♦ TMO adviseert de gezamenlijke coördinerend gemeentesecretarissen na te gaan op welke wijze zij de nafase op regioniveau kunnen borgen in de gemeentelijke processen en dit in maatwerk per veiligheidsregio te organiseren.
- ♦ TMO adviseert de gezamenlijke provincies na te gaan op welke wijze zij de nafase op regioniveau kunnen borgen in de provinciale processen en dit als maatwerk per provincie en/of veiligheidsregio te organiseren.

TMO heeft in het Rapport van Bevindingen geadviseerd een expertteam Nafase in te stellen.

- ♦ TMO adviseert het in te stellen expertteam Nafase te betrekken bij het borgen van de nafase en het expertteam een taak te geven in het (doen) ontsluiten van kennis en ervaring en aandacht te vragen voor ontbrekende informatie en/of ervaring.
- ♦ TMO adviseert het verder ontwikkelen van de voorbereiding op de nafase te borgen niet alleen in relatie tot overstromingen, maar in samenhang met andere ramptypen die regio-overstijgende effecten kunnen hebben. Met andere woorden, nafase generiek verder te ontwikkelen.

Bijlagen

- I** Definitie nafase
- II** Vingeroefening. Vuistregels m.b.t. uitstel en herstel van Telecom/ICT bij overstromingen
- III** Checklist Nafase. Uit het project “Van dreigend hoogwater tot en met evacuatie”, opdrachtgever: Leven met water.

Nafase is de overkoepelende term die allereerst betrekking heeft op de periode na het ontstaan van een ramp, crisis of zwaar ongeval en die zich van de respons onderscheidt doordat de focus niet ligt op korte termijn stabilisatie (rampenbestrijding/crisisbeheersing), maar op normalisatie op de langere termijn. Bij een ramptype als overstromingen zijn binnen nafase twee parallelle processen te onderscheiden: (i) de zorg voor getroffen en, ook wel nazorg genoemd; en (ii) herstel, wederopbouw en evacuatie. Daarnaast is een derde type processen te onderscheiden: (iii) proactieve processen (voorafgaand aan een overstroming).

- ♦ Zorg voor getroffen en (nazorg)
- ♦ Herstel en wederopbouw
 - *herstel* vitale infrastructuur
 - *herstel en wederopbouw* op locatie
 - *revitalisering* van de samenleving; o.m. economie en werkgelegenheid; onderwijs; sociale verbanden; sport; etc.
- ♦ Proactieve processen
 - structurele maatregelen in de voorfase die de duur van en schade in de nafase beperken
 - incidentele afschakelmaatregelen door bedrijven, overheden en burgers in de dagen en uren voorafgaand aan een overstroming, met als doel onnodige schade in de nafase te beperken.
 - opschakelmaatregelen in de dagen voorafgaand aan een overstroming, met als doel zoveel als mogelijk klaar te staan voor de processen binnen de nafase.

- ♦ *De zorg voor getroffen en (nazorg) ... is de verzameling samenhangende al dan niet door de overheid in samenhang aangestuurde processen en activiteiten in de nafase, uitgevoerd met als doel gevolgen van een ramp, crisis of zwaar ongeval zodanig aan te pakken dat getroffen en weer kunnen functioneren, zo mogelijk op vergelijkbaar niveau.*
- ♦ *Herstel en wederopbouw ... zijn binnen de nafase de samenhangende al dan niet door de overheid in samenhang aangestuurde processen en activiteiten, uitgevoerd met als doel gevolgen van een ramp, crisis of zwaar ongeval zodanig aan te pakken dat getroffen en, getroffen objecten en gebieden weer duurzaam kunnen functioneren op vergelijkbaar of hoger niveau.*

De definitie van herstel en wederopbouw vraagt aandacht voor het weer duurzaam kunnen functioneren op vergelijkbaar of hoger niveau. Dat reflecteert de ambitie wederopbouw niet te positioneren als een louter defensieve restaurerende activiteit (herstel), maar te positioneren als een meer offensieve, creërende fase, leidend tot het revitaliseren van de getroffen samenleving. ◆

Bijlage II Vingeroefening

Vuistregels m.b.t. uitval en herstel van Telecom/ICT bij overstromingen

Wat gebeurt er bij een overstroming/schade t.a.v. Telecom/ICT

Algemeen

- ♦ Storm op zichzelf is niet zo erg; water wel. De combinatie van storm en water levert het grootste risico op.
- ♦ Elektriciteit is de belangrijkste afhankelijke voor Telecom/ICT.
- ♦ Zout water is funest. Aansluitingen en apparatuur die onder water komen te staan, vallen uit; alles wat beka-beld is kan worden weggegooid.

Vaste telefonie

- ♦ Valt uit zodra de stroom uitvalt.
- ♦ Valt uit zodra aansluitingen en apparatuur onder water komen te staan.

Mobiele netwerk

- ♦ Een GSM-netwerk is een netwerk van verschillende aanbieders!
- ♦ Bij uitval van elektriciteit duurt het tot 5 uur voordat de accu's leeg zijn en het netwerk uitvalt. Zonder elek-triciteit kan er ook niet worden gerouteerd.
- ♦ Als de masten niet zijn omgewaaid, gaat de helft van de GSM-masten er bij een overstroming na 24 – 48 uur uit. Vuistregel: 10% van de masten blijft operationeel gedurende 72 uur.
- ♦ Een GSM-toestel is bij continu gebruik leeg binnen 6 uur.

Internet

- ♦ Behoeft elektriciteit en geografische redundantie. Vraagkant kan niets bij uitval van elektriciteit; aanbodkant kan nog iets. Aansluitcomponenten die onder water komen te staan (m.n. bij glasvezel) zullen zwaar bescha-digd raken. Verbindingen zijn daardoor onbruikbaar.
- ♦ Mits elektriciteit intact blijft, kan droog gebleven c.q. droogstaande apparatuur blijven werken. Zo niet, dan noodaggregaten.

C2000 en Noodnet

- ♦ Voor C2000 en noodnet geldt hetzelfde als bij de mobiele netten. Noodnet zou 24 – 48 uur zonder stroom moeten kunnen blijven functioneren. Maar bij wateroverlast grote kwetsbaarheid.

Satelliettelefoon

- ♦ Behoeft ook elektriciteit.

Radio en noodzenders

- ♦ Regionale noodzenders vallen uit als ze blank staan of geen elektriciteit hebben.
- ♦ De landelijke Radio 1 neemt de noodzenderfunctie dan over. Ontvangst van de landelijke zender in het getroffen gebied is mogelijk met apparatuur op batterijen, accu's etc.
- ♦ Autoradio blijft werken. GSM kan in principe op autoaccu worden opgeladen. Maar ook dan moeten de zendmasten intact zijn.
- ♦ Radiozendamateurs zullen waarschijnlijk actief kunnen blijven.

Piekbelasting

- ♦ Piekbelasting kan tot onbereikbaarheid leiden; situaties waarbij dat denkbaar is: vlak voor een overstroming/bij evacuatie/bij opvanglocaties.

Waarmee moet rekening worden gehouden bij herstel

- ♦ Telecomsector zal zich snel herstellen zodra de fysieke condities op orde zijn.
- ♦ Bereikbaarheid locaties met beschadigde onderdelen is een knelpunt qua tijd.
- ♦ Vervangende apparatuur moet uit buitenland komen en is niet snel op locatie beschikbaar.
- ♦ Herstel van mobiele telefonie kan zodra er elektriciteit is en apparatuur (switches) onbeschadigd zijn. Zo niet, dan maanden.

Hoe kun je voorkomen

Proactie

- ♦ Locatiekeuze, op hoogte situeren, etc.

Preventie

- ♦ Uitstellen van uitval dan wel beperken van schade kan door extra waterwerende voorzieningen; bijvoorbeeld door zandzakken, door het insealen (met PUR-schuim) van cruciale knooppunten, etc. Aandachtspunten: moet zijn voorzien, beschikbare materialen, beschikbaarheid mensen, etc.
- ♦ Noodaggregaten. Niet alle apparatuur is voorzien van noodaggregaten. Milieubepalingen en brandweervorschriften staan dat vaak niet toe.
- ♦ Tijdig afschakelen (is geen overheidsbesluit, maar van de beheerder). Herrotering kan bij geleidelijke uitval.

Bruikbaarheid van de vuistregels

- ♦ *Deze “vuistregels” zijn geaccordeerd door KPN. Bij het maken van (boven)regionale plannen/het bepalen van strategieën zijn de vuistregels niet meer en niet minder dan een aangever, te vertalen in maatwerk.* ♦

Bijlage III Checklist Nafase

Van dreigend hoogwater tot en met evacuatie

Toelichting

De checklist nafase is ontwikkeld binnen het project “Van dreigend hoogwater tot en met evacuatie”. Contactgegevens en informatie over de samenstelling van het consortium van het totale project vindt u in deze bijlage.

Doel van de checklist

De checklist:

1. geeft crisisteams inzicht in de nafase.

Wat is de situatie in de nafase, wat moet er gebeuren, welke ‘prioriteiten-strijd’ kan ontstaan.

2. is een hulpmiddel bij het maken van een herstelplan.

De crisisteams kunnen op het moment van een daadwerkelijke (dreigende) overstroming die onderdelen uit de checklist halen, die voor het specifieke moment, situatie en locatie van toepassing zijn.

3. is een hulpmiddel bij ‘beleidsmatig beschermen’.

Inzicht in de gevolgen van een overstroming geeft ruimte en inzicht voor het onderzoeken van extra beschermingsmaatregelen of keuzes in de ruimtelijke ordening.

Deze drie toepassingen zijn verder beschreven in de *Handreiking Nafase bij een grootschalige overstroming* [HKV et al, 2007]. Deze handreiking is binnen hetzelfde project ontwikkeld.

De activiteiten in de checklist zijn ingedeeld in vijf categorieën:

- I De herstelorganisatie
- II Opvang van getroffen
- III Tijdelijke voorzieningen
- IV Watervrij maken van het overstroomd gebied
- V Wederopbouw

De activiteiten die specifiek gericht zijn op het psychosociale herstel, zijn in de tabellen oranje gekleurd weergegeven.

Over “Van dreigend hoogwater tot en met evacuatie” en “Leven met Water” 41

Checklist Nafase 43

1 Herstelorganisatie 44

2 Opvang getroffen en 47

3 Tijdelijke voorzieningen 48

4 Watervrij maken van het overstroomd gebied 49

5 Wederopbouw 50

Over “Van dreigend hoogwater tot en met evacuatie” en “Leven met Water”

Leven met Water is een kennisimpulsprogramma met als kernboodschappen: een nieuwe plek voor water, stimuleren van innovatief waterbeheer, ontwikkeling en versterking van de kennisinfrastructuur. Binnen het onderzoeksprogramma ‘Leven met Water’ is in de jaren 2005-2007 het onderzoek ‘Van dreigend hoogwater tot en met evacuatie’ uitgevoerd. De stelling ‘evacuëren kun je leren’ was de centrale gedachte achter het project. Met dit project werd getracht om te bereiken dat burgers en overheden zich bewuster voorbereiden op een eventuele overstroming. Centraal stond daarbij een simulatie-instrument waarmee evacuaties konden worden nagebootst. Van dreigend hoogwater tot en met evacuatie had een doorlooptijd van twee jaar en stond onder leiding van projectleider Bas Kolen ((kolen@hkv.nl) van HKV Lijn in Water). Het project bestond uit de volgende vijf deelprojecten:

1. Ontwikkelen evacuatie-oefeninstrument hoogwater en massaevacuatie
2. Handreiking crisiscommunicatie
3. Onderzoek naar verhoging van waterveiligheid door oefenen en communicatie
4. Nazorg na evacuatie en overstroming
5. Oefeningen

Voor het project is een website ingericht: www.evacuierenkunjeleren.nl, waar de resultaten van de verschillende deelprojecten staan beschreven. Voor algemene informatie over de geboekte resultaten kan contact worden opgenomen met Bas Kolen. Het project werd uitgevoerd door een consortium dat onder leiding stond van HKV Lijn in Water.

Meer informatie over het project Van dreigend hoogwater tot en met evacuatie kunt u vinden op de website ***www.evacuierenkunjeleren.nl***

Als u meer informatie wilt over het totale project kunt u contact opnemen met Bas Kolen van HKV Lijn in Water.
Telefoon: 0320 294231
E-mail: b.kolen@hkv.nl

Als u meer informatie wilt over deze checklist en het deelproject nafase, dan kunt u contact opnemen met Elmi Vermeij van HKV Lijn in Water.
Telefoon: 0320 294207
E-mail: e.vermeij@hkv.nl

Het consortium wordt gevormd door de volgende partijen:

Regionaal expertisecentrum voorbereiding crisisbeheersing van de regionale brandweer Amsterdam-Amstelland

veiligheidsregio utrecht

provincie Utrecht

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

provincie HOLLAND ZUID

Rijkswaterstaat
Ministerie van Verkeer en Waterstaat

Hoofdcategorie	Subcategorie	Blz.	Relevant?		Afspraken gemaakt?	
Herstelorganisatie						
	Instellen herstelorganisatie	3	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
	Informatie Advies Centrum	3	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
	Handhaving OOV	3	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
	Technisch materieel herstelwerkzaamheden draaiende houden	3	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
	Procesmatig draaiende houden herstelwerkzaamheden	3	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
	Financieel draaiende houden herstelwerkzaamheden	4	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
	Administratie	4	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
	Toezicht	4	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
	Beleid	4	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
	Onderzoek	5	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
	Informereren	5	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
	Financiën getroffen	5	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
Opvang getroffen						
	Tijdelijke huisvesting evacués	7	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
	Zorg voor vee/levende haven	7	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
	Maatschappelijke voorzieningen	7	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
	Werkgelegenheid	7	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
	Georganiseerde terugkeer evacués	8	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
	Psychosociale hulp	8	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
Tijdelijke voorzieningen						
	Noodherstel waterstaatswerken	9	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
	Tijdelijke infrastructuur	9	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
	Tijdelijke nutsvoorzieningen	9	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
	Psychosociale hulp	9	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
Watervrij maken van overstroomd gebied						
	Inventarisatie situatie	10	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
	Pompcapaciteit vaststellen	10	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
	Activeren noodpompen en gemalen	10	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
	Psychosociale hulp	10	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
Wederopbouw						
	Waterstaatswerken	11	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
	Infrastructuur	11	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
	Nutsvoorzieningen	12	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
	Woningen	12	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
	Bedrijven en industrie	13	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
	Bijzondere objecten	13	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee
	Milieu	14	☐ ja	☐ nee	☐ ja	☐ nee

1 Herstelorganisatie

Instellen herstelorganisatie

Samenstelling herstelorganisatie bepalen

Politieke besluitvorming

Inbrengen ervaring eerdere rampen

Informatie Advies Centrum

Opzetten centrum waar getroffen en binnen kunnen lopen en vanwaar alle hulporganisaties bereikbaar zijn

Belangrijke rol in risico- en crisiscommunicatie en voorlichting.

Einde nazorgtraject vaststellen en communiceren

Handhaving openbare orde en veiligheid

Coördinerende centra oprichten in/nabij getroffen gebied

Inrichten lokale/regionale (militaire/politie) posten

Afzetten en bewaken rampgebied

Beveiligen van konvooiën en wederopbouw personeel/hulpverleners

Administratie en legitimatie procedures vaststellen

Verwijderen van verwilderde/wilde dieren (ziektes, agressief gedrag)

Informereren over gevaar en dreiging in het getroffen gebied

Technisch materieel herstelwerkzaamheden draaiende houden

Zorg voor herstellend/hulpverlenend/dienstverlenend personeel

Huisvesten en regelen voedselvoorziening voor hulpverleners

Logistieke middelen hulpverleners (vervoer)

Desinfecteerstations voor werkenden in het gebied in geval chemische of biologische verontreiniging

Beschikbaar materiaal van particulieren inzetten

Contact met en zorg voor verwanten van hulpverlenend en dienstverlenend personeel organiseren

Materieel

Beschikbaar materiaal overheid voor de wederopbouw- en hulpdiensten inventariseren en opzetten

Gebruik materiaal tegen lage kosten

Materiaal depots opzetten

Procesmatig draaiende houden van herstelwerkzaamheden

Ruimtelijke ordening/inrichting

Ontwerp maken voor Ruimtelijke ordening/inrichting van het gebied

Ontwerp maken stedenbouwkundig plan

Opdrachtverlening aannemerij

Vergunningverlening

Vergunningverlening vaststellen

1 Herstelorganisatie

Financieel draaiende houden van herstelwerkzaamheden

Organiseren financiering

- _____ In dienst houden van personeel
- _____ Vergroting investeringen
- _____ Voldoende financiële middelen voor lokale overheden
- _____ Lobby voor verkrijgen van voldoende fondsen en middelen

Organiseren financiële efficiency

- _____ Integriteit waarborgen
- _____ Tegengaan fraude herstelgelden
- _____ Openbare verslaglegging
- _____ Accountantscontrole

Administratie

Organiseren administratieinfrastructuur

- _____ Opzetten van registratiesysteem van getroffen mensen en bedrijven
- _____ Bijhouden van registratiesysteem
- _____ Risicovolle bedrijven in kaart brengen
- _____ Organiseren van verslaglegging en archief voor later onderzoek

Toezicht

Toezicht Bouw

- _____ Bouwvoorschriften controleren

Toezicht Milieu

- _____ Metingen gevaarlijke stoffen (slib, lucht, gewassen, bodem, water)

Toezicht Veiligheid

- _____ Risicovolle locaties vrij van bebouwing houden

Toezicht Volksgezondheid

- _____ Controle volksgezondheid
- _____ Psychosociale nazorg

Beleid

Beleid opstellen bouwen

- _____ Herbouwplannen opstellen
- _____ Bouwprogramma
- _____ Strategische toekomstvisie vaststellen
- _____ Richting geven economische ontwikkeling, bijvoorbeeld andere productie, omschakeling landbouw
- _____ Mogelijk verplaatsen van bedrijven in of buiten overstroomd gebied
- _____ Beleid opstellen water, ruimte en veiligheid
- _____ Aanpassen beleid ruimtelijke ordening aan overstromingsrisico
- _____ Overstromingsbestendige bouwwijze van gebouwen
- _____ Rivierbeleid
- _____ Ondersteunen van/inspelen op burgerinitiatieven
- _____ Beleid opstellen nazorg bevolking

1 Herstelorganisatie

Onderzoek

Onderzoek water, ruimte en veiligheid

- Doorlichten waterkeringzorg
- Duidelijkheid over de oorzaak van de overstroming geven
- Onderzoek/evaluatie rivierbeleid
- Onderzoek/evaluatie preventie schade en slachtoffers
- Onderzoek/evaluatie naar de opzet of aanpassing crisismanagement
- Onderzoek naar toekomstige landinrichting
- Oorzaken en gevolgen ramp onderzoeken en publiek maken

Informereren

- Informereren over wat er feitelijk gebeurd is
- Informereren waarom vooraf aan de ramp bepaalde keuzes wel of niet gemaakt zijn
- Mensen realistisch veiligheidsbewustzijn bijbrengen
- Concretiseren van (nieuwe) dreiging
- Onderkennen waar de bevolking angst voor heeft en daar over informeren

Financiën getroffen

Lokale bedrijfsleven in staat stellen snel 'in bedrijf' te komen

- Duidelijke en simpele procedures vaststellen voor het verkrijgen van leningen en subsidies
- Stimuleren van samenwerkingsverbanden
- Calculeer in dat de eerste fase van herstel daardoor minder voorspoedig verloopt
- Bedrijven met gevaarlijke stoffen verdienen extra aandacht
- Voorkeursregeling lokale economie

Financiële afhandeling schade particulieren/bedrijven

- Duidelijkheid kosten herstel tussen particulieren en overheid
- Gelden WTS beschikbaar? Noodfondsen?
- Schadebepaling gewassen/gebouwen/bedrijven door experts
- Schadeafhandeling verzekeraars, overheid, banken
- Schaderegeling zo vroeg mogelijk bekend maken
- Taxatiemoment niet te vroeg leggen, pas als alle schade bekend is
- Contact met groepen georganiseerde burgers die om schadevergoeding vragen

2 Opvang getroffenen

Tijdelijke huisvesting evacués

Realiseren noodhuisvesting (binnen en buiten overstroomd gebied)

Geschikt inrichten van bungalowparken, oude kazernes, hotels, caravanterreinen, schepen
 Nieuw in te richten tentenkamp/prefab noodhuisvesting/containerkamp
 Opslaan en registreren van goederen afkomstig van het getroffen gebied
 Sanitair, aggregaat, bedden, onderdak, winkeltjes etc.

Ontmantelen noodopvang evacués na afloop

Opruimen en afbreken van de noodvoorzieningen
 Informeren over duur onderkomen en herstel eigen woning
 Waar worden koeien, varkens, paarden, kippen, etc. ondergebracht?

Zorg voor vee/levende have

Stalling voor vee (pluimvee, grootvee etc.)
 Dierenasiel voor huisdieren
 Veevoer, water, medicamenten

Maatschappelijke voorzieningen

Organiseren gezondheidszorg

Opzetten Noodhospitaal
 Mobiele EHBO-posten (containers)
 Psychologische hulpverlening
 Vaccinatie materiaal

Zorg voor voedselvoorziening

Opzetten winkel
 Bevoorraden van winkels
 Ondersteunen aanwezige sociale netwerken
 IAC-functie
 Z.s.m. duidelijkheid scheppen over financiële vergoedingen, tegemoetkomingen, verzekeringstechnische zaken, rechtsbijstand

Werkgelegenheid

Tijdelijke bedrijfspanden realiseren (containers, hout, prefab, hard-body tent)
 Inzet getroffen lokale ondernemers en (zwakke) groepen bij herstelwerkzaamheden
 Doorbetalen van salarissen
 Werknemers betrekken bij opbouw getroffen gebied
 Zorgen voor financiële zekerheid

Georganiseerde terugkeer evacués

Organiseren terugkeer evacués per auto
 Organiseren terugkeer evacués per openbaar of speciaal vervoer
 Terugkeer vee

Psychosociale hulp

Vroegtijdige psychosociale interventies: steunende context (praktische, emotionele en sociale steun), korte voorlichting, psychologische triage
 Per individu bekijken naar veerkracht, verwijten en deelname aan sociaal netwerk
 Speciale aandacht voor ouderen en (ex-)psychiatrisch patiënten

3 Tijdelijke voorzieningen

Noodherstel waterstaatswerken

Herstel waterkering (voor volgend stormseizoen)
Herstel kunstwerken

Tijdelijke infrastructuur

Onbegaanbare wegen herstellen (van groot naar klein) (betonplaten, asfalt, zand etc.)
Tijdelijk verkeersplan: omleiden infrastructuur/noodinfrastructuur
Tijdelijk overslagpunt noodgoederen, inclusief kranen, losplaatsen

Tijdelijke nutsvoorzieningen

Realiseren tijdelijke Nutsvoorzieningen

Tijdelijke (drink)watervoorziening (watertanks, distributie, uitdeelpunten)
Tijdelijke voorziening elektriciteit (aggregaat)
Tijdelijke voorziening gas

Realiseren tijdelijke communicatie-infrastructuur

Inrichten informatiepunten (pc-aansluiting en/of aanplakbiljetten met informatie)
Inrichten perscentrum
Tijdelijke communicatienetwerken (telefooncabines, telefooncentrale, zendmast, e-mail, sms)
Openbare omroepinstallaties
Beschikbaar stellen van goedkope noodmobieltjes
Cell-broadcast
Wederopbouwwebsite, radiozender, telefonische en digitale helpdesk

Psychosociale hulp

Inrichten informatie en adviescentrum (IAC). Hierin opgenomen veel gelegenheid tot het stellen van vragen (b.v. hotline, infoavonden)
Communiceren over hoe tijdelijk de voorzieningen zijn en wat inwoners er van mogen verwachten (bv. qua veiligheid)

4 Watervrij maken van het overstroomd gebied

Inventariseren situatie

- _____ Lokaliseren bressen
- _____ Bepalen van stroomsnelheid, omvang ondergelopen gebied, waterhoogtes
- _____ Schade/capaciteit bepalen aanwezige gemalen

Pompcapaciteit bepalen bij overstromingen

Capaciteit bepalen

- _____ Bepalen potentieel overstroombare gebieden
- _____ Bepalen beschikbare capaciteit aan noodpompen in gebied
- _____ Inventariseren capaciteit van waterafvoer onder vrij verval

Organiseren noodbeheer en -werking

- _____ Waarborgen continuïteit van het beheer van gemalen bij overstromingen

Activeren noodpompen en gemalen

- _____ Lokale voorzieningen treffen voor het operationeel maken van noodpompen
- _____ Verdelen noodpompen over het gebied en operationaliseren

Psychosociale hulp

- _____ Documenteren overstroming op foto/film voor indrukken uit het gebied voor bewoners
- _____ Informeren/communiceren over de tijdsduur en fasering van het watervrij maken

5 Wederopbouw

Waterstaatswerken

Herstel en versterking waterkering
 Herstel kunstwerken
 Herstel gemalen

Informereren waarom met de nieuwe werken het weer veilig wordt in het gebied. Gelegenheid geven tot stellen van vragen (hotline, infoavonden)

Infrastructuur

Wederopbouw wegen

Schoonmaak hoofdwegen op wijkniveau
 Herstel hoofdwegen op wijkniveau
 Infrastructurele kunstwerken herstellen: bruggen, viaducten, tunnels
 Herstel infra-knooppunten
 Brandstofverkooppunten: herstel tankstations of tijdelijke brandstofdepots
 Herstel secundaire wegen

Wederopbouw ondergrondse infrastructuur

Herstel Tunnels & Metro

Wederopbouw openbaar vervoer (bus)

Inventariseren beschikbare bussen
 Herstel routes en halteplaatsen (indien nodig nieuwe)

Wederopbouw havens

Herstel Kadevoorzieningen
 Schoonmaken en repareren op- en overslag plaatsen
 Toegang herstellen vanaf land en water

Wederopbouw vaarwegen

Opruimen wrakken en afval
 Baggeren & oeverreparatie

Wederopbouw spoorwegen

Tijd tot in gebruik name spoor: controleren, herstel, testen
 Aanleg spoordijk, rails, spoorleiding, bedrading, communicatie
 Herstel stations

Noodzaak van vernieuwingen goed communiceren, anders kan het verwijt van geldverspilling en geen aandacht voor 'gewone burger' ontstaan

Nuts-voorzieningen

Wederopbouw elektriciteitsvoorzieningen

Herstel elektriciteitscentrale
 Herstel grootschalig distributienetwerk (kabels, distributiepunten)
 Herstel kleinschalig distributienetwerk (transformatorstations, wijkaansluitingen)
 Noodaggregaten voor langere tijd beschikbaar houden
 Schoonmaken en testen overstroomde transformatorstations
 Repareren en controleren transformatorstations
 Controle aansluiting per huishouden/bedrijf/overheid

5 Wederopbouw

Wederopbouw permanente communicatie-infrastructuur

- Herstel netwerk
- Aansluiten gebruikers op netwerk

Wederopbouw gasvoorziening

- Repareren en controleren drukregelstations
- Herstel gasaanvoer naar en in woningen
- Controle aansluiting per huishouden

Wederopbouw afvalverwerking

- Tijdelijk vuilnisoverslagpunt (inzamelen, controleren, scheiden, afvoeren van grof vuil)
- Afvalverbranding herstellen
- Vuilnisstort herstellen of nieuwe openen
- Vuilnisophaaldienst (wagenpark, installaties)

Wederopbouw drinkwatervoorziening

- Verzorgen van alternatieve drinkwaterdistributie
- Reinigen waterwinputten
- Controle en reiniging van pompstations
- Herstel netwerk (waterleidingen)
- Aansluiten gebruikers op netwerk

Wederopbouw rioleringen (afvalwaterketen)

- Herstel Hoofdlozingssysteem
- Reinigen riool van ingespoeld materiaal
- Herstel rioleringen (netwerk, schakelkasten)
- Herstel RWZI
- Aansluiten gebruikers op netwerk

Woningen

- Schoonmaken, drogen en repareren
- Slopen en nieuwbouw
- Overstromingsbestendig bouwen (ja/nee)
- Bouwmateriaal beschikbaar (bouwmarkt voor particulieren)
- Afvalverwerking
- Inzet grof materiaal (shovels, graafmachines)
- Inzet klein materiaal (scheppen, houwelen etc.)
- Bewoners het gebied binnen laten om de schade zelf waar te nemen en eventueel eigen spullen te redden
- Bij herverkaveling bestaande sociale structuren zo veel mogelijk intact laten
- Burgers betrekken bij nieuwe wijkindeling en opbouw eigen wijk

Bedrijven en industrie

Wederopbouw van bedrijven en industrie algemeen

- Schoonmaken, drogen en repareren
- Slopen en nieuwbouw
- Herstel productiemiddelen (machines, gereedschap, voorraden)
- Herstel productieproces

5 Wederopbouw

Herstel aan- en afvoer van grondstoffen, producten en restproducten
 Herstel opslagruimtes (met name gelet op gier, insecticiden, melktanks)
 Vernietigen van bedorven oogst en verontreinigd voedsel
 Reparatie van installaties en materiaal
 Verwijderen laag neergeslagen zout na een overstroming vanuit zee (landbouw)
 Inzaaien/bewerken schone grond
 Tijdelijk gebruik materiaal

Wederopbouw bedrijven met chemische stoffen en brandstoffen

Schoonmaken, drogen en repareren
 Slopen en nieuwbouw
 Isoleren en opruimen van vervuiling door chemische industrie (o.a. bodemsanering)
 Herstel opslag chemische stoffen
 Herstel productiecomplex
 Hebben bedrijven hier de benodigde veerkracht en financiële draagkracht voor
 Focus op midden- en klein bedrijf

Bijzondere objecten

Functioneren van strategische objecten/ knooppunten vitale infrastructuur

Schoonmaken en repareren
 Slopen en nieuwbouw
 Bewaken
 Continuïteit in functioneren waarborgen of alternatief bedenken

Wederopbouw kwetsbare/waardevolle objecten

Schoonmaken en repareren
 Slopen en nieuwbouw
 Bewaken
 Continuïteit in functioneren
 In gebruik nemen/houden van publieksinformatiepunten of plekken die van belang zijn voor sociale netwerken
 Monument, herdenkingsplaats

Milieu

Schoonmaken openbare ruimte

Opruimen stoffelijke overschotten
 Opruimen (mogelijk verontreinigd) slib
 Opruimen afval (in categorieën als huishoudelijk, puin, groen, witgoed, chemisch en overig)
 Desinfecteren van gebieden
 Ongediertebestrijding
 Communiceren over de schade, het gevaar, de gevolgen van de opgetreden milieuverontreiniging en expositie aan gevaarlijke stoffen (wat betekent dit voor de gezondheid – nu en in de toekomst- van getroffen?).
 Gelegenheid geven tot stellen van vragen (hotline, infoavonden).

Colofon

Uitgave van Taskforce Management Overstromingen
Opgesteld door Henk Visee, TMO projectleider Nafase

januari 2009

Coverfoto: Hanneke Blok

realisatie: Bureau Karin de Lange, Den Haag

ontwerp/

vormgeving: Inpladi BV, Cuijk

druk: vanGrinsven drukkers Venlo bv, Venlo

